

Przeglądy i komentarze

FRANCUSKA PARTIA KOMUNISTYCZNA WOBEC EWG (1957 - 1980)

Ewolucja stanowiska Francuskiej Partii Komunistycznej wobec gospodarczych i politycznych procesów integracyjnych zachodzących w minionym ćwierćwieczu w Europie Zachodniej była nie tylko istotnym czynnikiem określającym politykę zagraniczną i wewnętrzną partii, lecz stanowiła równocześnie ważny element rozwoju jej teoretycznego stanowiska w takich kwestiach jak problem państwa i suwerenności narodowej, wywierała przemożny wpływ na politykę sojuszy politycznych i klasowych, w niemałym stopniu określała także kształtowanie się stosunków wewnątrz międzynarodowego i francuskiego ruchu robotniczego. Źródłem stanowiska FPK w tej kwestii szukać można we wcześniejszym okresie jej działania. Od samego początku zwalczała ona ugrupowania polityczno-militarne państw zachodnich powstałe po II wojnie światowej, w poważnym stopniu przyczyniła się do odrzucenia układu o utworzeniu Europejskiej Wspólnoty Obronnej, w 1950 roku podpisała plan Schumana, przewidujący utworzenie Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali (EWWiS), motywując to groźbą odbudowy potencjału gospodarczo-militarnego RFN; zagrożenie suwerenności Francji przez ten „supermonopol” mogłoby doprowadzić do dezindustrializacji kraju, upadku zagłębia Lotaryngii, zalania Francji obcymi towarami i grozić przymusowym przemieszczeniem siły roboczej z Francji do RFN¹. W 1956 roku FPK wypowiedziała się przeciwko udziałowi komunistów w Zgromadzeniu Doradczym Rady Europy.

Nowa sytuacja, powstała w wyniku utworzenia Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej, stała się przedmiotem obrad Plenum KC FPK (Ivry, 14 lutego 1957 r.). W referacie *Przeciwko Małej Europie*, o likwidację niebezpieczeństwa, zawisłego nad klasą robotniczą w związku z utworzeniem Wspólnego Rynku sekretarz KC FPK Waldeck Rochet zwrócił uwagę na to, że EWG stanowi zagrożenie dla pokoju światowego i dla suwerenności Francji, jest czynnikiem pogłębiającym rozbięcie Europy i związanym z interesami politycznymi i militarnymi USA oraz może prowadzić do zjednoczenia Niemiec. Z drugiej strony stanie się EWG wkrótce narzędziem hegemonii RFN kosztem interesów francuskich, zniszczy szereg gałęzi gospodarki francuskiej oraz słabszych przedsiębiorstw, przyczyni się do wzrostu bezrobocia, do emigracji zarobkowej do RFN, odpływu kapitałów z Francji, zlikwiduje w praktyce bariery celne chroniące rolnictwo francuskie. Upadek średnich i drobnych przedsiębiorstw sprzyjać będzie koncentracji produkcji i stworzy warunki dla utwierdzenia się hegemonii monopolii w gospodarce francuskiej. Monopole, te wspierane przez koncerny innych krajów EWG, wzmogą walkę z ruchem

¹ *Le plan Schuman. Plan de désastre national. Plan de guerre mondiale.* Paris b.r.w., ss. 7-23. Inne dokumenty z tego okresu przytacza Rubens Pinto Lyrá w pracy: *La gauche en France et la construction européenne.* Paris 1978, ss. 25, 31, 34-35.

robotniczym, uniemożliwią wzrost płac i poprawę warunków życia i pracy, dyktować będą coraz wyższe ceny. Perspektywa ujednoczenia świadczeń socjalnych na obszarze EWG grozi Francuzom utratą tych uprawnień, które zdołali wywalczyć. Dezindustrializacja kraju wywoła spadek popytu ludności miast na produkty rolne, emigrację ze wsi, a w konsekwencji coraz większej konkurencji ze strony amerykańskich, włoskich i holenderskich produktów rolnych — ruinę większości średnich i drobnych gospodarstw. Waldeck Rochet zdecydowanie wypowiedział się przeciwko tezie głoszącej, że prawo narodów do samostanowienia stało się przestarzałą formułą, przeciwko argumentowi, jakoby utworzenie EWG sprzyjało zbliżeniu i pogodzeniu Francji i RFN, ponieważ nie będzie to ugoda pomiędzy narodami lecz „agresywna zmowa kapitalistów”. EWG sprzyjać też będzie — jego zdaniem — utwierdzeniu kolonializmu na terenie Afryki².

W tym samym roku partia zorganizowała szereg akcji protestacyjnych przeciwko utworzeniu Wspólnoty. W wiecach tych wzięli udział tacy antyintegracyjnie nastawieni politycy francuscy jak byli premier Daladier, generał Weygand, Jacques Soustelle³.

Tezy na XV Zjazd FPK (1959 r.) zwracały uwagę na pogłębienie w każdym kraju przez Wspólny Rynek istniejących sprzeczności, zaostrzenie kapitalistycznej konkurencji, utrudnienie rozwoju handlu z innymi państwami. Tezy zwracały uwagę na to, że wskutek polityki EWWiS zamknięto we Francji szereg kopalń węgla, ograniczono eksport stali francuskiej; w tezach żądano „złamania narzuconych przez Wspólny Rynek zakazów wywozowych”. Przemawiając na XV Zjeździe (Ivry, czerwiec 1959 r.) Maurice Thorez powtórzył argumentację zawartą w cytowanym wyżej referacie Waldeck Rocheta podkreślając, że w ramach Wspólnego Rynku („Europy trustów”) przedsiębiorstwa francuskie spodziewają się dojść do porozumienia z firmami zagranicznymi w sprawie specjalizacji i podziału rynków⁴.

FPK wzięła udział w brukselskiej konferencji partii komunistycznych krajów EWG (1959 r.), której uchwała zawiera podstawowe elementy zawarte w przytoczonych wcześniej wypowiedziach francuskich przywódców komunistycznych na temat Wspólnoty. Uchwała zwróciła uwagę na groźbę ograniczenia lub likwidacji władzy parlamentów narodowych i instytucji przedstawicielskich przez Wspólny Rynek. W charakterze kontrprogramu wysunięto konieczność zespolenia frontu partii i organizacji robotniczych i postępowych, chłopstwa i innych grup zagrożonych przez monopole celem walki o realizację rewindykacji socjalnych i gospodarczych (zlikwidowania bezrobocia i zamykania fabryk i kopalń, utrzymania zdobyczy socjalnych, skrócenia czasu pracy, obrony drobnych i średnich gospodarstw chłopskich oraz „godziwych interesów” drobnych i średnich przemysłowców i kupców) oraz o ułożenie drogi do demokratycznej odnowy, redukcji zbrojeń, zagwarantowania niepodległości każdego kraju, zorganizowania równoprawnej i wzajemnej korzystnej międzynarodowej wymiany handlowej⁵.

² Waldeck Roszet: *Izbrannyje statii i reczi (1940 - 1969 gg.)*. Moskwa 1972, ss. 62, 65 - 66, 70, 74 - 76.

³ Informację tę podaje Rubens Pinto Lyr a, op. cit., s. 1-4.

⁴ Projekt tezy na XV Zjazd Francuskiej Partii Komunistycznej. „Zeszyty Teoretyczno-Polityczne” 1959 Nr 4; Dla odrodzenia i odnowy demokracji konieczne jest zjednoczenie sił robotniczych i republikańskich. Referat sprawozdawczy KC FPK wygłoszony przez sekretarza generalnego Maurice Thoreza, [w:] XV Zjazd Francuskiej Partii Komunistycznej (Ivry, 24 - 28 czerwiec 1959), Warszawa 1959, s. 13.

⁵ Wspólne oświadczenie partii komunistycznych sześciu krajów Europy Zachodniej. „Problemy Pokoju i Socjalizmu” 1959 nr 5.

W ciągu następnych kilku lat stanowisko FPK wobec integracji zachodnio-europejskiej nie uległo istotnym zmianom⁶. W okresie tym problematyka EWG zajęła jednak sporo miejsca w rozważaniach teoretyków partyjnych. Istotne znaczenie dla dalszego kształtowania się linii partii wobec Wspólnego Rynku miał artykuł Jana Dessau zamieszczony w 1959 roku w organie teoretycznym FPK „Economie et politique”, przyznający, że EWG jest odbiciem ogólnej tendencji do koncentracji i centralizacji kapitału. Dessau nie rokował jednak Wspólnemu Rynekowi przyszłości, twierdząc, że upadnie on w wyniku narastających w jego łonie sprzeczności, recesji, ofensywy klasy robotniczej oraz brytyjsko-amerykańskich manewrów⁷. Pewne stwierdzenia zawarte w tym artykule uznane zostały w przyszłości za pierwszy, nieśmiały wyraz odejścia od dotychczasowego schematycznego traktowania EWG przez komunistów francuskich⁸. FPK nie poparła jednak wystąpienia w 1962 roku komunistów włoskich i belgijskich z nową oceną Wspólnoty i jej perspektyw, zaakceptowała za to tzw. 32 Tezy uchwalone w czasie moskiewskiej wymiany poglądów marksistów z 23 krajów poświęconej tym problemom. Tezy, przynajmniej pewne uboczne pozytywne konsekwencje działalności EWG (wzrost płac i stopy życiowej w niektórych krajach), stały jednak nadal na gruncie negacji kapitalistycznej integracji jako nie zmieniającej natury kapitalizmu monopolistycznego, groźnej nie tylko w zakresie swych skutków socjalnych i gospodarczych, ale również dla suwerenności narodowej. Tezy wypowiedziały się przeciw ponadnarodowej unii politycznej, przeciw wzrastającej hegemonii RFN w „małej Europie” i wezwały do utworzenia szerokiego sojuszu antymonopolistycznego klasy robotniczej, różnych nurtów ruchu robotniczego i związkowego, chłopstwa i średnich warstw miejskich. Autorzy też proponowali utworzenie inspirującej światową współpracę gospodarczą Międzynarodowej Organizacji Handlowej⁹.

Argumenty WIPK zostały jednak w poważnej mierze uwzględnione w deklaracji konferencji brukselskiej partii komunistycznych krajów EWG i Wielkiej Brytanii (marzec 1963 r.). Uznano w niej obiektywny i trwały charakter integracji, konieczność wspólnej walki partii robotniczych i lewicowych związków zawodowych przeciwko jej monopolistycznemu obliczu, o jej demokratyczną alternatywę, o demokratyzację organów EWG drogą zapewnienia w nich udziału przedstawicieli tych partii i central związkowych, potrzebę rozszerzenia współpracy gospodarczej na wszystkie kraje kontynentu. Potępiono ponadnarodowy kierunek ewolucji organów Wspólnego Rynku. Deklaracja stwierdzała potrzebę prowadzenia w skali „małej Europy” wspólnych akcji na rzecz rewindykacji socjalnych i zawodowych, walki o nacjonalizację monopolii, o pokojowe współistnienie i rozbrojenie, o uzyskanie przez parlamenty narodowe kontroli nad instytucjami Wspólnoty, o podjęcie inicjatyw na rzecz rozwoju wzajemnie korzystnego handlu pomiędzy krajami EWG i innych regionów Europy.¹⁰

⁶ Por. np. przemówienie Jacquesa Duclos w Senacie (12 VI 1962), [w:] Z. Djuklo, *Miemyary. 2: 1952 - 1969*. Moskwa 1975, ss. 408 - 409.

⁷ J. Dessau, *Quelques conclusions d'ensemble*. „Economie et politique” numéro spécial, mars - avril 1959.

⁸ Tak twierdzą np. autorzy pracy: *Arbeiterbewegung und westeuropäische Integration*. Mit Beiträgen von Detlev Albers, Heinz-Jürgen Axt, Manfred Boni, Frank Deppe (Hrsg.), Werner Goldschmidt, Franz Holzberger, Joachim Lau, Wolfgang Müller, Paul Oehlke, Klaus Ruhwedel und Ulrich Wacker. Köln 1976, s. 286.

⁹ *Ob imperialistycznej „integracji” w Zapadnoj Jewropie*. („Obszczij Rynok”). „Mirowaja Ekonomika i Meždunarodnje Otnoszenija” 1962 nr. 9 — załączenie.

¹⁰ Omówienie deklaracji zawarte jest m. in. w referacie sprawozdawczym KC FPK wygłoszonym przez Waldeck Rocheta na XVII Zjeździe FPK. [W:] *XVII Zjazd Francuskiej Partii Komunistycznej (14 - 17 maja 1964 r.)*. Warszawa 1964, ss. 18 i nast.

Już w 1963 roku w programie wyborczym FPK zamieszczone zostało hasło dopuszczenia komunistów do udziału w pracach EWG. Jeszcze wcześniej, bo w grudniu 1962 roku (a więc jeszcze przed konferencją brukselską) plenum KC FPK postanowiło zmienić linię wobec Wspólnego Rynku z uwagi na otwierające się perspektywy współpracy wyborczej z innymi ugrupowaniami lewicowymi. Na konferencji zorganizowanej w tej sprawie w Gennevilliers zaakceptowano udział Francji w EWG (prasa burżuazyjna określiła to jako gest pod adresem socjalistów). Mimo tego zwrotu nie rezygnowano z ostrej krytyki pod adresem Wspólnoty. W referacie wygłoszonym na XVII Zjeździe FPK (1964 r.) Waldeck Rochet stwierdził, że obiektywnie istniejąca tendencja do internacjonalizacji sił wytwórczych wykorzystywana jest przez monopole, zaś wzrost konkurencji wewnątrz EWG działa na korzyść RFN, potęgując jej dążenie do zdobycia politycznej i militarnej supremacji w Europie. Działalność EWG pogłębiła zacofanie centralnej i zachodniej części Francji. Rolnictwo francuskie nie uzyskało spodziewanych korzyści z tytułu eksportu do innych krajów EWG, ponieważ przeciwdziała temu konkurencja produktów amerykańskich. Równocześnie tylko w ciągu 8 lat zlikwidowano we Francji 12,6% gospodarstw chłopskich. Ludzie pracy krajów EWG nie korzystają z dobrodziejstw wzrostu produkcji. Waldeck Rochet ponowił propozycję pod adresem socjalistów i innych sił lewicy w sprawie wspólnego poprowadzenia walki antymonopolistycznej w Europie oraz żądanie dopuszczenia komunistów do prac Wspólnoty¹¹. Jednocześnie niektórzy teoretycy i przywódcy partii zakładali jeszcze wówczas możliwość odwrócenia i cofnięcia procesów integracyjnych¹². W 1965 roku przedstawiciele kontrolowanej przez FPK Powszechnej Konfederacji Pracy (CGT) zasiedli w istniejącym już od 2 lat biurze łącznikowym włoskiej centrali CGIL w Brukseli. Obydwie centrale wystąpiły też z żądaniem zapewnienia ich przedstawicielom miejsc w organach doradczych Wspólnoty Europejskiej.

W połowie lat 60-tych FPK ostatecznie zaakceptowała stanowisko komunistów włoskich wobec gospodarczych aspektów integracji oraz perspektyw demokracji EWG. W czerwcu 1965 roku w czasie wymiany poglądów marksistów z 17 krajów w sprawie tendencji współczesnego kapitalizmu europejskiego, zorganizowanej przez Instytut im. Gramsciego w Rzymie, przedstawiciel FPK Fernand Nicolon stwierdził, że procesy integracyjne mają charakter nieodwracalny, wywołany przez rozwój nauki, techniki i sił wytwórczych. Jego zdaniem EWG wchłonie w przyszłości Europejską Strefę Wolnego Handlu i rzuci wyzwanie hegemonii amerykańskiej. Nie należy za to przeceniać perspektyw przeobrażenia organów Wspólnoty w instytucje ponadnarodowe. Nicolon postawił tezę, że państwa narodowe długo jeszcze dominować będą w Europie, a do sporu zwolenników Europy ponadnarodowej z ich przeciwnikami nie należy przywiązywać większej wagi. To odosobnione stanowisko nie zdobyło szerszego poparcia¹³. Kwestią stosunku do integracji była w maju 1965 roku przedmiotem rozmów pomiędzy Waldeckem Rochetem i Luigim Longo. W czasie spotkania delegacji FPK i WIPK (San Remo, maj 1966 r.) podkreślono, że integracja w obecnej postaci służy wyłącznie monopolom. Obydwie partie uznały konieczność pogłębienia koordynacji antymonopolistycznej walki prowadzonej w krajach EWG zwłaszcza na arenie związkowej a także udziału przedstawicieli wielkich partii robotniczych i demokratycznych oraz narodo-

¹¹ XVII Zjazd Francuskiej Partii Komunistycznej, op. cit., ss. 18 i nast.

¹² Por. np.: F. Billoux, *O aktualnych problemach międzynarodowego ruchu komunistycznego*. „Problemy Pokoju i Socjalizmu” 1965 nr 1.

¹³ F. Nicolon, *Dynamika i sprzeczności integracji zachodnioeuropejskiej*. „Problemy Pokoju i Socjalizmu” 1965 nr 11.

wych w pracach Wspólnoty. Ich zdaniem istniała możliwość dokonania demokratycznych przemian w krajach członkowskich oraz zmiany technokratycznego oblicza organów EWG¹⁴. Tak więc od tej pory również FPK zakładała możliwość demokratyzacji „od wewnątrz”, przyjmując możliwość przekroczenia przez demokratyczną alternatywę integracji granic EWG. Powyższe tezy powtórzono w referacie Waldeck Rocheta na XVIII Zjeździe FPK (1966 r.). Ostateczna zmiana stanowiska partii wobec Wspólnoty pozwoliła na zawarcie w grudniu 1966 roku sojuszu z reprezentującą socjalistów i inne ugrupowania demokratyczne Federacją Lewicy.

W drugiej połowie lat 60-tych stanowisko FPK wobec przebiegu i perspektywy integracji przedstawione zostało w kilku pracach przywódców i czołowych teoretyków tej partii. René Andrieu i Waldeck Rochet zwracali uwagę na niespełnienie przez EWG obietnic, dzięki którym zdobywała ona zwolenników. Ofiarą jej polityki stali się chłopci Bretanii i hutnicy Lotaryngii. Regres socjalny dotknął ogół mas pracujących. Nie sprzeciwiając się samej „organizacji Europy” partia odrzuca „monopolistyczne rozwiązanie problemu”. Wspólny Rynek stanowi nieodwracalną rzeczywistość, ale nie może popierać jego polityki kierującej się interesami wielkiego kapitału¹⁵. Andrieu wzywał partie lewicy do podjęcia wspólnej walki celem uniezależnienia kierownictwa Wspólnoty od trustów i skierowania go na drogę służby narodom¹⁶.

Duże zaniepokojenie FPK budził „kolektywny neokolonializm” w wydaniu EWG, przejawiający się w latach 60-tych w zawarciu przez Wspólnotę szeregu układów o stowarzyszeniu z krajami rozwijającymi się. Zdaniem partii porozumienia te ułatwiały neokolonialne uzależnienie i eksploatację tych krajów. Andrieu wypowiedział się przeciwko perspektywie Europy ponadnarodowej oraz „ponadnarodowego autorytetu politycznego” zastępującego parlamenty i rządy narodowe motywując to tym, że „reakcyjna większość mogłaby narzucić swój punkt widzenia rządowi lewicy francuskiej”¹⁷. Waldeck Rochet ostrzegał, że projekty unii politycznej stanowią zagrożenie dla pokoju, zaś zjednoczona politycznie Europa zdominowana przez RFN dostanie się pod wzmożoną kuratelę NATO i USA. Nie odrzucił on wszelkiej myśli o integracji politycznej, lecz unia taka powinna jego zdaniem opierać się na współpracy wszystkich krajów przy poszanowaniu niepodległości każdego¹⁸. Również Jacques Denis i Jean Kanapa, autorzy książki *Pour ou contre l'Europe?* stwierdzili, że niemożliwe jest zerwanie przez Francję jej więzi z EWG bez ogromnego uszczerbku dla interesów kraju. Koncentracja uwarunkowana jest obiektywnymi potrzebami rozwoju przemysłowego, nie oznacza jednak konieczności superakumulacji a zwłaszcza superkoncentracji monopolistycznej, zakłócającej równowagę regionalną i zaostrzającej sprzeczności w łonie Wspólnoty. Zwrócili oni uwagę na wzrost napływu kapitału amerykańskiego, który opanował już niektóre gałęzie francuskiego przemysłu. W wyniku tego EWG służy raczej amerykańskiem niż francuskim interesom. Wspólny Rynek nie przyniósł poprawy warunków socjalnych i bytowych mas, pogłębił podział kontynentu, przyniósł hegemonię zachodnoniemiecką, nierównowagę i zaleźność. Denis i Kanapa wypowiedzieli się przeciw unii politycznej i władzy ponadnarodowej, która bę-

¹⁴ J. Duclos, *Spotkante w San Remo*. „Problemy Pokoju i Socjalizmu” 1966 nr 7.

¹⁵ W. Rochet, *L'avent du Parti communiste français*. Paris 1970, ss. 151-153. Podobnie: R. Andrieu, *Les communistes et la révolution*. Paris 1968, ss. 219-221.

¹⁶ R. Andrieu, *op. cit.*, s. 220.

¹⁷ *Ibidem*, s. 221.

¹⁸ W. Rochet, *op. cit.* ss. 153-158.

dzie „emanacją narodowych rządów monopolistycznych”. Europa ponadnarodowa umocni bowiem antyludowy i antydemokratyczny sojusz burżuazji monopolistycznej krajów EWG, będzie skutecznym narzędziem powstrzymywania socjalistycznych przemian w krajach członkowskich, uniemożliwi rozwój procesów odprężeniowych, narzucać będzie krajom członkowskim decyzje sprzeczne z ich interesami narodowymi, stanowić będzie dla burżuazji monopolistycznej „dodatkowy instrument superwyzysku gospodarczego i reakcji politycznej”¹⁹. Denis i Kanapa wypowiedzieli się też przeciw poglądom niektórych przedstawicieli ruchu robotniczego, zakładających możliwość uczynienia Parlamentu Europejskiego narzędziem demokratyzacji EWG w wyniku zwycięstwa lewicy w projektowanych wyborach powszechnych do tego ciała. Ich zdaniem Parlament Europejski może w każdej chwili przekształcić się w narzędzie narzucające Francji i mniejszym krajom przez niemiecko-włoską większość ustaw zagrażających ich suwerenności, co oznaczałoby likwidację niepodległości narodowej. Przewidzieli oni trafnie (podobnie jak wcześniej Togliatti), że Parlament Europejski zmajoryzowany zostanie przez prawicę:

„Wystarczy zastanowić się nad konfiguracją obecnych parlamentów narodowych aby zrozumieć, że Parlament Europejski byłby również zdominowany przez prawicę, partie chadeckie miałyby tam lwi udział. Można by zobaczyć bez wątplenia nawet kilku zachodnioniemieckich deputowanych neonazistowskich z NPD, uczestniczących w wypracowaniu ustawodawstwa europejskiego!”²⁰.

Dlatego ich zdaniem sprawa integracji politycznej wymaga jako wstępnego warunku zbudowania socjalizmu w całej Europie. Przyszła Europa powinna być uniwersalna, otwarta dla krajów socjalistycznych, oparta na „niemonopolistycznej orientacji” zakładającej przeprowadzenie nacjonalizacji kluczowych sektorów produkcji i wielkich banków, utworzenie wielkich państwowych kompleksów przemysłowych na niemonopolistycznych zasadach, realizację ogólnokontynentalnych projektów w zakresie współpracy gospodarczej, unifikację ustawodawstw socjalnych na najkorzystniejszym dla mas pracujących poziomie. Dla zapewnienia obrony rewindykacji klasy robotniczej konieczny jest udział FPK w Parlamencie Europejskim zaś CGT w Komitecie Gospodarczo-Społecznym Wspólnoty. Należy odebrać Komisji EWG jej nadmierne uprawnienia, co stworzy przesłanki dla rewizji technokratycznego charakteru EWG i jej demokratyzacji. W tym celu należy dokonać rewizji traktatu rzymskiego. Denis i Kanapa wypowiedzieli się przeciwko przyjęciu Wielkiej Brytanii do Wspólnoty, motywując to możliwością stworzenia w niej hegemonicznego bloku monopoli niemieckich i brytyjskich a także umocnienia w ten sposób pozycji USA w Europie Zachodniej:

„Z chwilą wejścia Wielkiej Brytanii mała Europa monopoli nie stanie się ani bardziej pokojowa, ani bardziej niezależna, ani bardziej zaawansowana pod względem gospodarczym i społecznym a tym mniej na drodze do socjalizmu”²¹.

Stanowisko to powtarzało istotne motywy veta gen. de Gaulle'a wobec przyjęcia Wielkiej Brytanii do Wspólnego Rynku z 1963 roku. Mimo to ich zdaniem zasięg geograficzny integracji powinien ulec rozszerzeniu, ale powinna ona opierać się na poszanowaniu różnicowania krajów członkowskich, wszechstronnym rozwoju stosunków gospodarczych, technicznych i kulturalnych bez dyskryminacji i na bazie poszanowania suwerenności.

¹⁹ J. Denis, J. Kanapa, *Pour ou contre l'Europe?* Paris 1969, ss. 121, 142, 150, 204 - 204 - 207, 212 - 214.

²⁰ *Ibidem*, ss. 212 - 213.

²¹ *Ibidem*, s. 150.

Kwestia stosunku do EWG stała się jednym z przedmiotów rokowań FPK z Federacją Lewicy. Przyjęty przez obydwie strony w lutym 1968 roku Wspólny Program zawierał dwa odrębne oświadczenia w tej sprawie. Oświadczenie FPK uznając realia integracji wzywało do obrony niezależności narodowej, wypowiadało się przeciwko utworzeniu ponadnarodowego ośrodka władzy, wyrażało sprzeciw wobec przyjęcia Wielkiej Brytanii do Wspólnoty i stwierdzało konieczność przeciwstawienia się szkodliwym powiązaniom EWG z USA. Podobne stanowisko zajęło w tej sprawie plenu KC FPK (24 lutego 1968 r.). Również w uchwalonym przez KC FPK Manifeście programowym „O postępową demokrację, o socjalistyczną Francję” (grudzień 1968 r.) partia wypowiedziała się przeciwko rezygnacji z jakichkolwiek elementów suwerenności narodowej²². Wychodząc z tych przesłanek deputowani FPK głosowali w Zgromadzeniu Narodowym przeciw ustawie przyznającej Parlamentowi Europejskiemu własny budżet utworzony z odpisów od dochodów budżetu narodowego.

Na początku lat 70-tych zarysowała się dalsza ewolucja stanowiska komunistów francuskich wobec Wspólnoty związana z uwieńczonymi powodzeniem rozmowami z socjalistami i radykałami lewicowymi w sprawie utworzenia sojuszu wyborczego zdolnego do odebrania władzy prawicy. Stanowisko teoretyczne partii wobec EWG znalazło w tym okresie wyraz w pracy kolektywu autorskiego pod kierownictwem Paula Boccary poświęconej problemom kapitalizmu państwowo-monopolistycznego. Autorzy ci zwrócili uwagę, że przystąpienie Francji do EWG wzmogło proces proletaryzacji drobnych producentów i pracowników najemnych w mieście i na wsi, co wzmogło ich zależność od kapitału monopolistycznego. Warstwy te są potencjalną bazą antymonopolistycznej walki w kraju i na terenie EWG. Pogłębiły się dysproporcje regionalne i nierównowaga gospodarcza, ulegną one dalszemu zaostrzeniu z chwilą przystąpienia do Wspólnoty ściśle związanej z kapitałem amerykańskim Wielkiej Brytanii. Europa nie ma możliwości stać się w przyszłości trzecią siłą ze względu na nadmierne uzależnienie jej gospodarki od USA. Boccara krytycznie ocenił projekt rozszerzenia integracji na sferę monetarną oraz projekt utworzenia unii politycznej. Jego zdaniem obecne trudności gospodarcze grożą powrotem do polityki protekcjonistycznej i redukcją EWG do zwykłej strefy wolnego handlu²³. W 1972 roku Georges Marchais poddał ostrej krytyce plan Mansholta, przewidujący podjęcie przez EWG walki z przeludnieniem i nadmiernym spożyciem oraz stworzenie warunków do utrzymania zerowego wzrostu gospodarczego.

Politykę FPK wobec Wspólnoty określili w tym czasie dwa ważne dokumenty. Pierwszym spośród nich był zaproponowany przez KC FPK w październiku 1971 roku program „Zmiana kursu. Program demokratycznego rządu Unii Ludowej”, zakładający rewizję traktatu rzymskiego, demokratyzację EWG, walkę z jej technokratycznym obliczem i hegemonią monopoli. Dokument traktuje EWG jako konieczność dyktowaną przez wymogi nowoczesnej gospodarki. EWG opanowana przez trusty kosmopolityczne nie odpowiada jednak tym wymaganiom. Program wypowiada się przeciwko przyjęciu Wielkiej Brytanii do Wspólnoty, przeciwko powołaniu do życia instytucji ponadnarodowych, które umocni panowanie najsilniejszych państw imperialistycznych i ograniczy swobodę działania przyszłego fran-

²² O postępową demokrację, o socjalistyczną Francję — Manifest KC FPK. „Zeszyty Teoretyczno-Polityczne” 1969 nr 2.

²³ P. Boccara u.a., *Der staatsmonopolistische Kapitalismus*. Frankfurt/Main 1973, ss. 466-485; P. Boccara, D. Debatisse, J. Delilez, J. Kahn, *Contre l'Europe du grand capital international*. „Economie et politique” N°. 213 — avril 1972.

cuskiego rządu demokratycznego. Nowy rząd będzie, niezależnie od uczestnictwa w EWG, rozwijał szeroką współpracę ze wszystkimi krajami bez dyskryminacji, w warunkach równouprawnienia oraz poszanowania suwerenności narodowej²⁴.

Program ten nie został zaakceptowany przez partnerów rokowań. Ostatecznie FPK, FPS i lewicowi radykałowie osiągnęli porozumienie, którego wynikiem było podpisanie w czerwcu 1972 roku Wspólnego Programu Rządowego. Rozdział IV Programu — „Francja a Europejska Wspólnota Gospodarcza” formułował przyszłą politykę rządu lewicy wobec integracji. Program deklarował partycypację w budowie EWG i w jej instytucjach z chęcią działania na rzecz uwolnienia jej od dominacji wielkiego kapitału, demokratyzacji jej instytucji, popierania rewindykacji mas pracujących, orientowania przedsięwzięć Wspólnoty w ich interesie przy zachowaniu swobody działania rządu na własnym terenie, w szczególności w zakresie nacjonalizacji, polityki kredytowej, planowania, odpowiedzialności rządu przed Zgromadzeniem Narodowym za działania podjęte przez jego przedstawicieli we Wspólnocie. Program żądał demokratyzacji Komitetu Gospodarczo-Społecznego EWG poprzez rozszerzenie jego kompetencji i przyznanie połowy miejsc przedstawicielom związków zawodowych. Komitet ten powinien być obligatoryjnie konsultowany przez Radę i Komisję w zakresie wszystkich projektów powodujących skutki dla mas pracujących bądź dla gospodarki, powinien posiadać prawo kontroli nad Europejskim Funduszem Socjalnym. W Komitecie Dysponującym Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnych połowę miejsc powinni posiadać reprezentanci rolników. Przedstawiciele Francji w Parlamencie Europejskim powinni być desygnowani proporcjonalnie do liczebności poszczególnych frakcji w Zgromadzeniu Narodowym. Parlament Europejski powinien otrzymać prawo kontrolowania wykonania budżetu Wspólnoty. Należy doprowadzić do zharmonizowania narodowych ustawodawstw socjalnych pod kątem zapewnienia masom warunków najkorzystniejszych, zagwarantowania pełnej równości robotnikom cudzoziemskim. Przyszły rząd zażąda reorientacji wspólnej polityki rolnej dla zagwarantowania przyszłości i zadowalających warunków życia rolnikom, modyfikacji polityki w zakresie pomocy dla krajów członkowskich, aby wyeliminować nierównowagę regionalną i kryzys strukturalny. Program przeciwstawił się przyjęciu rządzonych przez reżimy faszystowskie Grecji, Hiszpanii i Portugalii do EWG, zapowiedział rozwijanie szerokiej współpracy z krajami nie należącymi do Wspólnoty, zwłaszcza „najszersze wzajemne otwarcie” w stosunku do krajów RWPG. Rząd lewicy będzie w myśl Programu przeciwdziałał rozwojowi monopoli wielonarodowych, żądać będzie rewizji konwencji Jaunde-II, równocześnie jednak Francja pozostanie w NATO do czasu rozwiązania bloków wojskowych²⁵.

Wspólny Program Rządowy zawiera najbardziej konkretne do tej pory propozycje reform Wspólnoty i jej demokratyzacji. Jednocześnie daje on wyraz przekonaniu, że priorytet powinien należeć do głębokich przeobrażeń społecznych i gospodarczych w samej Francji. Linia zawarta we Wspólnym Programie zaakceptowana została na XX Zjeździe FPK (1972 r.).

Wspólny Program Rządowy stworzył też warunki dla dalszego zbliżenia stanowisk FPK i WIPK wobec Wspólnoty. Rozmowy Berlinguer-Marchais (maj 1973 r.)

²⁴ Tekst niemiecki: *Kurswechsel. Programm für eine demokratische Regierung der Volksunion*. (1971), [w:] *Eurokommunismus im Widerspruch. Analyse und Dokumentation*. Köln 1977, s. 180.

²⁵ *Programme commun de gouvernement du parti communiste et du parti socialiste (27 juin 1972)*. Préface de Georges Marchais secrétaire général adjoint du Parti communiste français. Paris 1972, ss. 177 - 181.

zakończyły się wspólnym wiecem z udziałem obydwu przywódców w Bolonii. Uznając specyfikę działania w każdym z krajów obaj przywódcy uzgodnili, jak stwierdził Marchais:

„...tworzymy front na rzecz realizacji wielkiego wspólnego przedsięwzięcia — powołania do życia w Europie zachodniej demokratycznej Wspólnoty, wniesienia własnego wkładu mas pracujących i sił postępowych naszego kraju na rzecz budowy pokojowej współpracy na kontynencie, zapewnienia postępu społecznego, na rzecz socjalizmu”.²⁶

W sprawozdaniu przedłożonym Komitetowi Centralnemu FPK (13 września 1973 r.) Marchais stwierdził, że skuteczna akcja przeciwko kryzysowi narzuca orientację polegającą na akceptacji udziału Francji w EWG, w jej budowie, instytucjach i wspólnej polityce przy zachowaniu swobody działania rządu francuskiego. Jednocześnie należy jednak przeciwstawić się integracji ponadnarodowej; zdominowanej przez wielki kapitał i znajdującej się pod amerykańską kuratelą. Marchais zaproponował podjęcie w skali Wspólnoty szeregu przedsięwzięć socjalnych i gospodarczych w postaci: zharmonizowania ustawodawstw socjalnych, opracowania europejskiego statutu prawa do pracy, statutu imigracyjnego, skoordynowania ustawodawstw dotyczących ruchu kapitałów i wprowadzenia demokratycznej kontroli nad tym ruchem, wprowadzenia kontroli nad filiami towarzystw wielonarodowych, utworzenia komisji informacyjno-badawczych do spraw wielkich towarzystw, wprowadzenia kontroli i ograniczenia inwestycji amerykańskich w krajach EWG, wyeliminowania tajnego działania Komisji, zapewnienia odpowiedniego przedstawicielstwa związków zawodowych w organach Wspólnoty, rozszerzenia stosunków gospodarczych, kontaktów w zakresie nauki i technologii ze wszystkimi krajami świata. Przyszła Wspólnota powinna stanowić związek wolnych, neutralnych i demokratycznych krajów²⁷.

W liście wystosowanym 26 listopada 1973 roku do prezydenta Pompidou Marchais zwrócił uwagę na to, że pozostająca w służbie monopoli wielonarodowych EWG stanowi nadal narzędzie zimnej wojny. Komentując ten list Gérard Bordu jako pierwszy spośród przywódców FPK dopuścił możliwość powoływania Parlamentu Europejskiego w wyborach powszechnych pod warunkiem wprowadzenia jednolitego i proporcjonalnego prawa wyborczego na obszarze całej Wspólnoty²⁸.

W tym czasie deputowani FPK zajęli wreszcie miejsca w Parlamencie Europejskim (od maja 1973 r. Gustave Ansart, Gérard Bordu i Marcel Lemoine, od marca 1974 r. Marie-Thérèse Goutmann). W swym inauguracyjnym wystąpieniu Ansart stwierdził: „Przybyliśmy nie po to, by partycypować, lecz po to, aby walczyć”²⁹. Komuniści francuscy podjęli w pierwszym roku swej działalności w Parlamencie Europejskim kwestię braku polityki socjalnej w EWG, obrony suwerenności narodowej, walki o rozszerzenie swobód demokratycznych i o odprężenie, walki z koncernami wielonarodowymi, problemy reformy polityki regionalnej i realizacji polityki technologicznej zgodnej z interesem społecznym, sprawy polityki energetycznej; przedstawiali też na forum Parlamentu Europejskiego waż-

²⁶ E. Berlinguer, G. Marchais, *Democrazia e sicurezza in Europa. La politica del PCF e del PCI verso la Comunità europea e l'unità delle masse lavoratrici*. Discorso introduttivo di Vincenzo Galetti. Prefazione di Sergio Segre. Roma 1973, ss. 46-47.

²⁷ G. Marchais, *Pour sortir de la crise. Les propositions du Parti communiste français. Rapport au Comité central du Parti communiste français du 13 septembre 1973*. „Economie et politique” N° 231 — octobre 1973.

²⁸ G. Bordu, *Parlement européen — l'activité des députés communistes*. „Cahiers du Communisme” 1974 N° 2.

²⁹ „Le Monde” 6 juillet 1973.

ne problemy międzynarodowe³⁰. Ansart stwierdził w jednej ze swych wypowiedzi, że wejście komunistów francuskich do Parlamentu Europejskiego nie oznacza zwrotu w komunistycznej analizie Wspólnego Rynku, lecz podyktowane jest koniecznością przekształcenia istniejącej rzeczywistości, którą stanowi Wspólnota. Tej Wspólnocie należy nadać nową treść społeczną i gospodarczą zgodną z interesami ludzi pracy. Ansart zapowiedział walkę z technokratycznym charakterem organów EWG oraz o odebranie władzy jej Radzie i Komisji. Do tego celu potrzebne jest pobudzenie aktywności mas ludowych na rzecz przekształcenia Wspólnoty, na rzecz rozwoju praw socjalnych i zapewnienia pełnego równouprawnienia dyskryminowanych grup ludności³¹.

W przededniu konferencji brukselskiej plenum KC FPK zaakceptowało stanowisko zawarte w referacie Georges Marchais, stanowiące platformę, z którą partia wystąpiła na konferencji (styczeń 1974 r.). Marchais powtórzył dotychczasowe propozycje przeobrażeń Wspólnoty. Jego zdaniem możliwe jest osiągnięcie w przyszłości socjalizmu w zintegrowanej Europie od warunkiem poznanowania suwerenności narodowej. W tym kontekście skrytykował on stanowisko socjalistów, którzy wypowiedzieli się za utworzeniem państwa europejskiego³².

W tym czasie Fernand Clavaud i Georges Marchais poddali analizie w swej książce, poświęconej polityce partii wobec wsi, następstwa utworzenia wspólnego rynku rolnego dla chłopstwa francuskiego. Spośród 4210 tys. gospodarstw chłopskich we Francji aż 3,5 mln nie osiągnie zalecanej jako minimalna graniczna wartość produkcji kwoty 42 665 franków rocznie, co skazuje je na likwidację, dalsze zaś 0,5 mln gospodarstw wymagać będzie stałego dotowania. Clavaud i Marchais zwrócili uwagę na kuriozalne marnotrawstwo i niszczenie produktów rolnych związane z realizacją zaleceń EWG. Zaproponowali dla złagodzenia negatywnych następstw polityki rolnej Wspólnego Rynku, popieranie powiększania gospodarstw rodzinnych poprzez wydanie zakazu wykupu ziemi przez kapitał, stworzenie bodźców dla przekazywania gospodarstw młodym rolnikom, rozwijanie kooperacji rolnej, redukcję podatków płaconych przez użytkowników gospodarstw rolnych, podjęcie działań na rzecz poprawy warunków socjalnych i kulturalnych na wsi³³. Rozwinięta w 1972 roku kampania przeciwko przystąpieniu Wielkiej Brytanii do EWG przyniosła FPK porażkę w referendum zorganizowanym w tej sprawie we Francji (marzec 1972 r.) — 68% głosujących w warunkach nikłej — 61-procentowej frekwencji wypowiedziało się za rozszerzeniem Wspólnoty.

Problematyka EWG była przedmiotem licznych kontaktów międzynarodowych FPK (spotkania Berlinguer — Marchais, rozmowy Marchais z przywódcami *Labour Party* w listopadzie 1972 roku, rozmowy Marchais z przywódcą socjalistów włoskich De Martino w maju 1973 roku). Przedstawiciele partii brali udział w spotkaniach przedstawicieli partii komunistycznych Zachodu, poświęconych problemom wspólnej walki klasy robotniczej w krajach EWG. Tak np. w marcu 1972 roku odbyła się w Turynie narada przedstawicieli organizacji partyjnych WIPK, FPK i KPH działających w zakładach przemysłowych związanych z branżą motoryzacyjną. Organizowano z udziałem komunistów wspólne akcje związkowców (strajk

³⁰ G. Bordu, *op. cit.*

³¹ *Les communistes français au parlement européen*. „France nouvelle” 9-15 octobre 1973.

³² *Face à la crise du système et sa politique*. Rassemblement du peuple de France. Intervention de Georges Marchais au Comité central — Paris 18 janvier 1974. „L'Humanité” 22 janvier 1974.

³³ F. Clavaud, G. Marchais, *Les communistes et les paysans*. Paris 1972, ss. 35-40, 76-80.

powszechny 60 tys. pracowników koncernu *Dunlop-Pirelli* zorganizowany wspólnie przez *CGT* i *CGIL* oraz podobny strajk w przedsiębiorstwach firmy *Micheline* w dniu 21 września 1972 roku).

W 1973 roku *FPK* i *WPK* wystąpiły z inicjatywą zwołania kolejnej konferencji brukselskiej, poświęconej stosunkowi komunistów zachodnioeuropejskich do integracji. Wspólne oświadczenie *WPK* — *FPK* (maj 1973 r.) stwierdzało konieczność umocnienia współpracy partii komunistycznych kapitalistycznej Europy oraz rozwijania współpracy ze wszystkimi siłami robotniczymi i postępowymi „zainteresowanymi w decydującym zwrocie w tej części świata”⁸⁴. Przemawiając na konferencji brukselskiej (styczeń 1974 r.) Georges Marchais zwrócił uwagę na konieczność pogłębiania współpracy komunistów z socjalistami i związkowcami w walce z monopolami. Deklaracja konferencji brukselskiej, krytykując monopolistyczne oblicze integracji, nie przedłożyła rozwiązania mogącego stanowić podstawę jednolitej polityki komunistów zachodnioeuropejskich wobec EWG, uznała natomiast konieczność odrębnej ich polityki wobec Wspólnoty w poszczególnych krajach, dostosowanej do specyfiki narodowych warunków. Deklaracja żądała poprawy warunków życia i pracy, walki z inflacją, ograniczenia wpływu wielkiego kapitału na życie społeczne, postulowała równouprawnienie robotników cudzoziemskich, rozszerzenie praw i swobód demokratycznych, domagała się zaprzestania dyskryminacji komunistów, zapewnienia sprawiedliwej reprezentacji mas pracujących i ich organizacji w instytucjach społecznych i gospodarczych, wymelimitowania amerykańskiej hegemonii politycznej i gospodarczej w Europie Zachodniej. Deklaracja wskazywała na konieczność dokonania demokratycznych przemian, dzięki którym zlikwiduje się dominację monopoli, doprowadzi do nacjonalizacji lub rozszerzenia sektora publicznego przy zapewnieniu demokratycznej kontroli i udziału robotników w zarządzaniu. Zdemokratyzowana Wspólnota powinna w przyszłości włączyć się do walki o pokój i bezpieczeństwo międzynarodowe⁸⁵.

Po konferencji brukselskiej problem integracji pozostawał w centrum uwagi *FPK*. W uchwale XXI Zjazdu partii (1974 r.) skrytykowano dążenie rządu francuskiego do przyspieszenia integracji. Poddano też krytyce stanowisko socjalistów, którzy wystąpili z tezą, że akceptacja władzy ponadnarodowej stanowić będzie dowód internacjonalizmu. W maju 1975 roku odbyła się w Nanterre konferencja studyjna poświęcona aktualnym problemom kryzysu zorganizowana przez partię. Stwierdzono tam, że EWG stanowi czynnik pogłębiający kryzys gospodarczy, jej kraje tracą pozycje w najnowocześniejszych gałęziach przemysłu na rzecz monopoli USA, zaś godzące w niepodległość i suwerenność narodową próby złagodzenia kryzysu drogą utworzenia władzy ponadnarodowej nie przyniosą oczekiwanych efektów. Potwierdzono stanowisko partii w sprawie konieczności zmiany polityki rolnej EWG.

W tym czasie we wszystkich wystąpieniach i publikacjach przywódców *FPK* akcentowano jako najważniejszy problem — walkę z tendencjami do ograniczenia suwerenności narodowej, traktując jako jeden z przejawów tych tendencji dążenie do rozszerzenia uprawnień Parlamentu Europejskiego. *FPK* poddała w tym okresie ostrej krytyce także praktyki ankietowania pracowników EWG pod kątem ujawnienia ich kontaktów z komunistami.

Ostatecznie dopiero w kwietniu 1977 roku, nie bez wpływu sugestii ze stro-

⁸⁴ E. Berlinguer, G. Marchais, *Democrazia e sicurezza...*, op. cit., ss. 70-71.

⁸⁵ *Międzynarodowy ruch komunistyczny. (Wybór dokumentów)*. Opracowanie i redakcja: Jerzy Pawłowicz, Piotr Sommerfeld. Warszawa 1977, ss. 228-234.

ny WIPK i FPS, dokonał się przełom w stanowisku FPK wobec wyborów powszechnych do Parlamentu Europejskiego. Marchais, który jeszcze w trzy miesiące wcześniej nazwał ten projekt „zbrodnią przeciw Francji” uzależnił w czasie dyskusji zorganizowanej w Klubie Prasy „Europe-1” (17 kwietnia 1977 r.) poparcie FPK dla projektu od umieszczenia w ustawie ratyfikacyjnej zastrzeżenia w postaci klauzuli wykluczającej rozszerzenie kompetencji Parlamentu Europejskiego³⁶. W komunikacie Biura Politycznego KC FPK (8 czerwca 1977 r.) w tej sprawie zażądano, aby rząd francuski udzielił niezbędnych gwarancji dla suwerenności narodowej w postaci poddania pod powszechną dyskusję projektu ustawy ratyfikacyjnej oraz ordynacji wyborczej, wyraźnego stanowienia przez ustawę ratyfikacyjną o niezbywalności suwerenności narodowej, umieszczenia w ordynacji wyborczej postanowienia stwierdzającego, że istnieć może wyłącznie suwerenność narodowa, zaś Parlament Europejski nie wchodzi w skład systemu instytucji Republiki Francuskiej i nie może przejmować ich prerogatyw stanowiących element suwerenności narodowej, żądano też ustanowienia proporcjonalnego prawa wyborczego³⁷. W tym samym dniu Marchais zwrócił się w liście do przywódców obydwu partii sojuszniczych — Mitterranda i Fabre'a o poparcie tego stanowiska.

W czerwcu 1977 roku francuskie Zgromadzenie Narodowe na wniosek komunistów wypowiedziało się przeciwko rozszerzeniu uprawnień Parlamentu Europejskiego i nadaniu mu charakteru Konstytuanty. W tym czasie FPK wielokrotnie ostrzegała przed konsekwencjami wzrastającego znaczenia RFN dla pozostałych krajów Wspólnoty. Mimo negatywnego stosunku do monopolii zachodnoniemieckich i rządu RFN partia wyrażała gotowość współpracy w dziele odnowy Wspólnoty także z SPD.

Lata 1977-1978 przyniosły zaostrzenie stosunków FPK z partnerami sojuszu lewicy (zerwanego w 1978 r.) a także z niektórymi partiami komunistycznymi Zachodu. Rozbieżności FPK—WIPK, od dawna związane z odmiennym stosunkiem do kwestii suwerenności narodowej i władzy ponadnarodowej ujawniły się już w kwietniu 1976 roku w czasie debaty zorganizowanej w Parlamencie Europejskim w sprawie walki z bezrobociem. W debacie tej przedstawiciele FPK atakowali koncerny wielonarodowe, zaś reprezentanci WIPK żądali umiejętnego operowania funduszem socjalnym Wspólnoty. W czasie debaty deputowani FPK żądali interwencji ze strony rządów i posunięć nacjonalizacyjnych, zaś komuniści włoscy — interwencji EWG.

Dalsze zaostrzenie stosunków przyniosła nieustępliwa pozycja przedstawicieli FPK w debacie nad kwestią rozszerzenia Wspólnoty przeprowadzonej w Parlamencie Europejskim w październiku 1977 roku. Stanowisko FPK, które wywarło zresztą wpływ na wyrażenie przez Giscarda d'Estaing veta wobec planu przystąpienia Hiszpanii do EWG, dyktowane było koniecznością obrony interesów rolników z południowej części Francji, wśród których pozostały od czasu II wojny światowej silne wpływy FPK. Regiony te, relatywnie ubogie w porównaniu z resztą kraju, o większym niż gdzie indziej odsetku drobnych gospodarstw, nastawione są w dużej mierze na produkcję win, oliwek i owoców południowych. Z przyczyn natury klimatycznej i glebowej oraz wskutek braku nadwyżek taniej siły roboczej produkują one drożej niż Hiszpania, a w wyniku likwidacji barier ochronnych skazane zostałyby na ruinę. Jak wskazywał Jean Flavien, przyjęcie Grecji, Hiszpanii i Portugalii do Wspólnoty zaostrzy jej trudności. Dochód narodo-

³⁶ „L'Humanité” 18 avril 1977.

³⁷ Initiative communiste sur le Parlement européen. „L'Humanité” 9 juin 1977.

wy przypadający na jednego mieszkańca Hiszpanii równa się 54% dochodu narodowego przypadającego na jednego obywatela krajów 9-ki, w Grecji wskaźnik ten wynosi 44%, w Portugalii zaledwie 34%. Kraje te legitymują się niekorzystnym wskaźnikiem siły roboczej zatrudnionej w rolnictwie. Przyjęcie tych krajów do EWG większy o 55% liczbę jej ludności zawodowo czynnej w rolnictwie, a tylko o 33% produkcję rolną. Pogłębią się trudności monetarne, nade wszystko zaś powstaną trudne do zrealizowania na rynku nadwyżki wina, owoców, oliwy i warzyw.³⁸ Stanowisko FPK w czasie debaty nad rozszerzeniem Wspólnoty skrytykowane zostało przez gorących zwolenników przystąpienia do EWG — komunistów hiszpańskich, którzy pospieszyli pod adresem FPK z zarzutami nacjonalizmu, hołdowania wyłącznie względem wyborczym i planowania utworzenia w EWG klubu krajów uprzywilejowanych.³⁹

W maju 1978 roku rzecznik gospodarczy KPH Ramón Tamamanes oświadczył, że negatywne stanowisko FPK wobec przystąpienia Hiszpanii do EWG „budzi bardzo negatywną reakcję, ponieważ demagogia stanowi zawsze negatywne zjawisko”.⁴⁰ Gdy w sierpniu 1978 roku FPK ogłosiła „dzień walki przeciwko rozszerzeniu EWG” sekretarz Komitetu Wykonawczego KPH Manuel Azcárate oświadczył, że tego rodzaju impreza budzi gniew komunistów hiszpańskich, że jest to „patriotyzm wieży kościelnej”, manewr wyborczy mający na celu pozyskanie zacofanych sektorów rolnictwa.⁴¹ Podobne stanowisko zajął Azcárate w 1979 roku, stwierdzając:

„Pewna rzecz frapuje mnie w zachowaniu niektórych przyjaciół francuskich: wysuwają oni argumenty przeciw wejściu Hiszpanii do Wspólnego Rynku czyniąc nam grzeczność w postaci przepowiadania dramatów, które nas oczekują”⁴².

Problem opozycji wobec rozszerzenia Wspólnoty, podobnie jak rozbieżność stanowisk w sprawie utworzenia Europejskiego Funduszu Walutowego, który FPK całkowicie odrzuciła, zaś WIPK uznała za potrzebny, żądając jednak renegotjacji warunków jego utworzenia, stał się więc jednym z czynników dzielących FPK i WIPK. W 1978 roku Altiero Spinelli pisał, że nie widzi możliwości wypracowania przez WIPK w Parlamencie Europejskim wspólnego programu europejskiego z komunistami francuskimi, ponieważ ci ostatni są „w materii europejskiej w zbyt wielkim stopniu jeszcze więziami przestarzałych schematów nacjonalistycznych”.⁴³ Stanowisko FPK poddane zostało też krytyce w referacie wygłoszonym na plenarnym posiedzeniu KC i CKKP WIPK przez Giorgio Amendolę (grudzień 1978 r.).

FPK uzyskiwała w tej sprawie poparcie ze strony komunistów portugalskich i greckich, a sam projekt potępiono w grudniu 1978 roku we wspólnym komunikacie FPK — PPK. Dalsze pogłębienie rozbieżności wywołały równoległe wizyty w Atenach Giancarlo Pajetty (członek Kierownictwa WIPK), który przeprowadził

³⁸ J. Flavien, C.E.E.: *Le prix de l'élargissement. L'entrée de l'Espagne, de la Grèce et du Portugal menace des domaines essentiels de la vie économique de la France*. „Economie et politique” N° 17, septembre 1978.

³⁹ H. Timmermann, *Die Eurokommunisten und der Westen. Aktueller Stand und Perspektiven*. „Deutschland Archiv” 1979 Nr. 6.

⁴⁰ Cyt. za: H. König, *Der rote Marsch auf Rom. Entstehung und Ausbreitung des Eurokommunismus*. Stuttgart—Degerloch 1978, ss. 205—206.

⁴¹ *Ibidem*, s. 206.

⁴² M. Azcárate et F. Claudin, *L'Europe de l'Atlantique à l'Oural. Entretiens réalisés par Marc Abeles et Charles-Albert Ryng avec la collaboration de l'équipe de la revue „Dialectiques”*. Paris 1973, s. 28.

⁴³ A. Spinelli, *PCI, che fare? Riflessioni su strategia e obiettivi della sinistra*. Torino 1978, s. 22.

związane z kwestią przystąpienia Grecji do Wspólnego Rynku rozmowy z przywódcami rozłamowej KIPG-wewnętrznej oraz Georges Marchais, który spotkał się z przywódcami KIPG-zewnętrznej i Pannelleńskiego Ruchu Socjalistycznego (styczeń 1979 r.). Mimo tych rozbieżności FPK zdecydowała się wziąć wspólnie z WIPK udział w kampanii wyborczej do Parlamentu Europejskiego, występując jednakże z własną platformą wyborczą. W obliczu tej kampanii FPK rozszerzyła współpracę z lewicą gaullistowską przeciwną ponadnarodowej integracji politycznej. Wysuwając koncepcję zbliżenia francusko-włoskiego jako przeciwwagi dla RFN, starała się FPK odwieść komunistów włoskich od koncepcji utworzenia bloku śródziemnomorskiego we Wspólnocie. Występowała też przeciwko lansowanym przez część przywódców WIPK tezom o konieczności utrzymania w zreformowanej EWG gospodarki mieszanej.

W dniu 13 grudnia 1978 roku plenum KC FPK uchwaliło program wyborczy partii. Uchwała, stwierdzając wielkie znaczenie zbliżających się wyborów do Parlamentu Europejskiego, poddała krytyce „Europę bezrobocia, letargu gospodarczego, upadku przemysłu węglowego i hutnictwa żelaza, Europę zamkniętych fabryk i umierających regionów”. Program stwierdzał, że koła monopolistyczne zdecydowały się narzucić panowanie towarzystw wielonarodowych całej Europie. Sojusznikiem ich w tym dziele był rząd giscardowski. Panowanie to przyniesie odebranie parlamentowi francuskiemu podstawowych prerogatyw, odpływ kapitałów i siły roboczej, poddanie franka marce, wcielenie armii francuskiej do zintegrowanych europejskich sił zbrojnych, uniformizację kultur narodowych. Rozszerzenie Wspólnoty jest „prawdziwym spiskiem przeciw poziomowi życia i pracy Francuzów, gospodarce, niepodległości i suwerenności narodowej kraju”.⁴⁴ Program określa rozszerzenie EWG i ponadnarodową integrację Europy jako kapitulację narodową, porównując ją do zdrady monachijskiej, i wzywa rząd do zgłoszenia weta, zaś Parlament Europejski należy skłonić do odmowy ratyfikacji porozumień o rozszerzeniu EWG. Partia proponuje w programie: odrzucenie rozszerzenia EWG, udaremnienie planów likwidacji pewnych gałęzi produkcji, działanie na rzecz poprawy poziomu życia i zrównanie na najwyższym poziomie ustawodawstw socjalnych, rygorystyczne przestrzeganie antykartelowych przepisów zawartych w traktacie rzymskim oraz uruchomienie kontroli spekulacyjnych ruchów monetarnych kapitału, realizację równouprawnienia kobiet, renegocjacje przepisów rolnych EWG celem ratowania rolnictwa francuskiego i jego rodzimej struktury, realizację w skali Wspólnoty dużych inwestycji i badań naukowych, prowadzenie negocjacji w sprawie zrównoważenia bilansów płatniczych, rozwój wymiany handlowej w skali światowej, wyeliminowanie dyskryminacji i ingerencji w stosunkach międzynarodowych, opracowanie europejskiej konwencji w sprawie bezpieczeństwa zbiorowego, współpracę w zakresie ochrony środowiska naturalnego, rozwijanie wymiany naukowej, kulturalnej, sportowej i osobowej krajów Wspólnoty z całym światem, obronę niepodległości narodowej i zaniechanie nadania ponadnarodowych uprawnień Parlamentowi Europejskiemu, przestrzeganie zasady jednomyślności w Radzie EWG i odpowiedzialności rządu francuskiego przed Zgromadzeniem Narodowym za działania podejmowane w ramach Wspólnoty, kontynuowanie walki o demokratyzację instytucji europejskich poprzez dopuszczenie przedstawicieli związków zawodowych i zrzeszeń rolniczych do udziału w pracach organów doradczych EWG, ochronę i poszanowanie oraz rozwijanie w każdym kraju EWG swobód obywatelskich, zakaz ankietowania pracowników EWG i praktyk dyskry-

⁴⁴ *Pour une France indépendante, une Europe démocratique.* „L'Humanité” 14 décembre 1978.

minacyjnych w rodzaju *Berufsverbot*, uniezależnienie Wspólnoty od USA i ograniczenie nadmiernych przywilejów RFN we Wspólnocie, działanie na rzecz zrównoważonej redukcji budżetów wojskowych i sił zbrojnych oraz przeciw utworzeniu armii europejskiej, popieranie realizacji Aktu Końcowego KBWE oraz stworzenie europejskiego systemu bezpieczeństwa zbiorowego.⁴⁵

Program idzie w swej krytyce EWG dalej niż inne dokumenty FPK w poprzednim dwudziestoleciu. Zreformowana Wspólnota powinna stanowić — w jego myśl — związek całkowicie suwerennych krajów, które realizowałyby postępowe przekształcenia socjalne, reformowały swą gospodarkę, wyzwalaając ją spod presji monopolu. Wspólnota powinna być otwarta dla kontaktów ze wszystkimi krajami, nie powinna ulec jednak rozszerzeniu. Biorąc pod uwagę jednoznaczność w świetle aktualnych realiów niemożliwość zrealizowania wielu spośród postulatów programu należy ocenić go nie tyle jako postulat konserwacji dotychczasowych struktur, ile w istocie jako powrót do stosowanej przed 1972 rokiem taktyki obliczonej na destrukcję organizmu integracyjnego. Zarzucany często przy tej okazji FPK „nacjonalizm” związany jest z wiekową tradycją suwerenności i wolności Francji i jej ludu. Nie miały wpływu na tę ewolucję miało załamanie się procesów odprężeniowych, zerwanie sojuszu lewicy, narastanie walki wewnątrzpartyjnej, stopniowe próby polepszenia niezbyt pomyślnie układających się w latach 1975-1977 stosunków z KPZR i partiami komunistycznymi krajów socjalistycznych. Zwrot FPK rzutował na mające nastąpić wkrótce po przegranych wyborach do Parlamentu Europejskiego ostateczne rozbitcie jedności ideowo-politycznej komunistów Europy Łacińskiej.

W marcu 1979 roku François Hincker wyraził opinię, że rozbudowa instytucji ponadnarodowych we Wspólnocie doprowadzi do likwidacji zasady jednomyślności w jej Radzie; wyrazem takiej tendencji jest też dążenie do utworzenia waluty europejskiej. Hincker stwierdził, że Parlament Europejski może odegrać pozytywną rolę jako płaszczyzna interwencyjna ruchu demokratycznego, jednakże decydujące znaczenie w budowie demokratycznej przyszłości posiada ruch masowy. Hincker zażądał, aby do prac Europejskiej Unii Związków Zawodowych dopuszczono wreszcie CGT.⁴⁶

W maju 1979 roku Georges Marchais stwierdził na XXII Zjeździe FPK, że linia reprezentowana przez partię wobec Wspólnoty do 1965 r. była słuszną, zaś obecna partycypacja w EWG wymuszona jest szerokim i nieodwracalnym charakterem związków Francji z gospodarką innych krajów Wspólnoty. Marchais, powtarzając zastrzeżenia związane z planami integracji ponadnarodowej i rozszerzenia Wspólnoty, wypowiedział się przeciwko „wszelkim perspektywom uczynienia Niemiec Zachodnich „modelem” dla Francji lub jej suwerenem”⁴⁷. W kilka dni później przemawiając po Berlinguerze na wspólnym wiecu przedwyborczym FPK i WPK w Marsylii Marchais, nie chcąc zapewne wywoływać rozdzwiku pomiędzy obydwojma przemówieniami, dał wyraz wiary w możliwość czynnego wkładu partii w dzieło demokratyzacji Wspólnoty. Marchais potwierdził, że FPK pragnie walczyć o Europę postępu społecznego, w Parlamencie Europejskim zamierza bronić praw robotników — imigrantów, walczyć o „Europę demokratyzacji”, o stały rozwój demokracji poprzez zapewnienie reprezentacji sił związkowych i mas

⁴⁵ *Ibidem*.

⁴⁶ *Die Position der P.C.F.* (Interview mit François Hincker). [W:] *Europa: Wahlen und Zielvorstellungen*. „Beiträge zum Wissenschaftlichen Sozialismus” 2-79, Heft Nr. 22. März 1979.

⁴⁷ *Pour une avancée démocratique*. „L'Humanité” 10 mai 1979.

pracujących, poprzez zapewnienie Parlamentowi Europejskiemu prawa kontroli nad działalnością Wspólnoty, demokratyzację Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnych oraz o modyfikację innych funduszy EWG.⁴⁸

W dniu 23 maja 1979 roku Biuro Polityczne KC FPK wezwało do głosowania na komunistów stwierdzając:

„Umocnienie integracji, rozszerzenie Wspólnego Rynku pogłębią bezrobocie i degradację swobód. Projekty rządu i socjaldemokracji zagrażają niepodległości narodowej. Kto chce, aby Francja zachowała suwerenność i wolność działania, niech głosuje na komunistów”⁴⁹.

Parę dni później, przemawiając w czasie wiecu w Paryżu, Marchais zaprotestował przeciwko planowi Davignona, przeciw zamykaniu kopalń i hut żelaza krytykując milczenie czołowych przywódców obozu burżuazyjnego i socjalistów w tej sprawie.⁵⁰

Jak wspomniano, od 1973 roku przedstawiciele FPK zasiadali w Parlamencie Europejskim, a od 1974 roku w Zgromadzeniu Doradczym Unii Zachodnioeuropejskiej. W toku swej działalności w Parlamencie Europejskim deputowani FPK nieustannie zwracali uwagę na negatywne konsekwencje polityki EWG, na nieodpowiednią politykę socjalną i regionalną, na potrzebę ochrony drobnych rolników oraz konsumentów. W okresie od października 1973 do maja 1979 roku przedstawiciele FPK w tym parlamencie wygłosili 218 przemówień, zgłosili 271 interpelacji, brali udział w publicznych audycjach, przyjmowali delegacje środowisk zawodowych, wysyłali listy i depeche do francuskich ministrów, do Rady i Komisji EWG, do szefów państw itp. Grupa wydawała i rozsyłała do osobistości oficjalnych, organizacji związkowych, międzynarodowych i europejskich własny biuletyn „Les Communistes Français et l'Europe”, na którego łamach regularnie podejmowano sprawę obrony suwerenności, *Berufsverbot*, tzw. „ankiet bezpieczeństwa”. W wystąpieniach przedstawiciele FPK w Parlamencie Europejskim poruszono oprócz tych problemów sprawy praw człowieka w Trzecim Świecie i *apartheidu*, hutnictwa, trustów naftowych, rolnictwa, imigrantów, bezrobocia, praw socjalnych i sytuacji kobiet oraz młodzieży, warunków pracy, protestowano przeciwko planowi utworzenia armii europejskiej, próbom poddania przedawnieniu zbrodni hitlerowskich.⁵¹

W wyborach powszechnych do Parlamentu Europejskiego w 1979 r. partia uzyskała 20,6% głosów zdobywając 19 mandatów (francuskie ugrupowania burżuazyjne zdobyły 40 miejsc, a FPS — 22). Biorąc pod uwagę ciężar gatunkowy tych wyborów, wielki wysiłek włożony przez partię w uświadomienie społeczeństwu francuskiemu niebezpieczeństw wynikających z obecnego modelu integracji, nie można uznać tego wyniku za pomyślny. Wśród deputowanych FPK w Strasburgu znaleźli się m. in.: Georges Marchais, Gustave Ansart, Maxime Gremetz, Jacques Denis. I Sekretarz KC KP *Réunionu* Paul Vergès. Było wśród nich 4 członków Biura Politycznego i 14 członków KC FPK, 9 robotników i 2 rolników. Przedstawicielka FPK uzyskała wkrótce stanowisko wiceprzewodniczącej Parlamentu Europejskiego.⁵²

⁴⁸ E. Berlinguer et G. Marchais ensemble pour l'Europe des travailleurs. „L'Humanité” 21 mai 1979.

⁴⁹ „L'Humanité” 24 mai 1979.

⁵⁰ Pour vous-mêmes, pour la France votez communiste le 10 juin. „L'Humanité” 1er juin 1979.

⁵¹ J.-C. Thomas, Au service de la France. „France nouvelle” 2-8 juin 1979.

⁵² G. Ansart, Le sens et la portée de l'action des élus du P.C.F. à l'assemblée européenne. „Cahiers du Communisme” N° 6, juin 1980.

Również w nowym Parlamencie Europejskim komuniści francuscy stale krytykowali oblicze Europy EWG. Jesienią 1979 roku Marchais żądał, aby sprawy wojskowe omawiane były wyłącznie w parlamentach narodowych, w listopadzie tego samego roku Jacques Denis sprzeciwił się omówieniu sprawy okupacji ambasady USA w Teheranie. W czasie debaty dotyczącej problemu afgańskiego przedstawiciele FPK głosowali przeciwko potępieniu pomocy radzieckiej dla Afganistanu. W lutym 1980 roku Marchais zgłosił wniosek w sprawie powołania przez Parlament komisji mającej zbadać przypadki naruszenia praw człowieka w krajach EWG. Za jego wnioskiem głosowali komuniści francuscy i włoscy oraz 3 labourystów. Socjaliści francuscy nie wzięli udziału w głosowaniu, zaś deputowani SPD głosowali przeciwko wnioskowi.⁵³

W tym czasie deputowani FPK do Parlamentu Europejskiego przyjęli delegacje OWP i Frontu POLISARIO, opracowali dokument dotyczący problemów ekologicznych, uczestniczyli w licznych wiecach, demaskując rolę towarzystw wielonarodowych, których lobby usadowiło się w instytucjach EWG, protestowali przeciw rozszerzeniu Wspólnoty, przeciw próbom nadania jej ponadnarodowych uprawnień, zacieśnianiu więzów gospodarczych z USA, utworzeniu europejskiego systemu monetarnego, podwyżce cen artykułów rolnych, wiązaniu przez EWG pomocy gospodarczej z warunkami politycznymi, przeciw planom likwidacji przez EWG francuskiego hutnictwa. Omawiając tę działalność Gustave Ansart stwierdził, że walka w tak reakcyjnym parlamencie jest trudna, szczególnie przeciwko konserwatystom brytyjskim posiadającym „kolonialistyczną mentalność”⁵⁴

Partia rozwijała szeroką działalność przeciwko planom rozszerzenia EWG także na innych arenach, np. w podróży Giscarda d'Estaing na południe Francji towarzyszyły zorganizowane przez FPK pod tym hasłem demonstracje rolników (listopad 1979 r.). Wspomniano już o kampanii na rzecz ujawnienia przypadków naruszeń praw człowieka w krajach EWG. Marchais podał w wywiadzie dla AFP przykłady działalności wojsk brytyjskich w Irlandii Północnej, *Berufsverbot*, dyskryminację robotników cudzoziemskich, siedmiomilionowe bezrobocie stanowiące dowód ignorowania prawa do pracy. W kwietniu 1980 roku skrytykował on „eurolewicę” — w szczególności FPS oraz jej bliską sojuszniczkę — WIPK za popieranie projektów EWG, zmierzających do ograniczenia produkcji hutniczej, włókienniczej i stoczniowej, projektów rozszerzenia EWG, nieprzeciwstawianie się planom rozmieszczenia nowych rakiet w Europie Zachodniej.

Pogłębienie się w partii podziałów wewnętrznych nie ułatwiało jej walki o nowe oblicze Europy. W październiku 1979 roku były członek Biura Politycznego KC FPK, wdowa po Thorezie, Jeannette Vermeersch zaatakowała w książce *Vers quels lendemains? De l'internationalisme à l'eurocommunisme* kierownictwo partii, zarzucając mu m. in. rezygnację z internacjonalizmu, utrzymywanie przez 5 lat iluzji co do prawdziwego oblicza socjalistów, brak czujności wobec procesu integracji europejskiej. Vermeersch oceniła jako „skrajnie szkodliwy dla jedności walki klasy robotniczej i narodów” brak wspólnej pozycji komunistów zachodnioeuropejskich w stosunku do EWG oraz spór FPK — KPH, zaś wybory powszechne do Parlamentu Europejskiego, uznała za próbę uzyskania przez wielki kapitał francuski i wielonarodowy demokratycznego alibi dla forsowania ponadnarodowej integracji. Vermeersch określiła głoszone przez Berlinguera i Carrillo hasło stworzenia Europy Zachodniej niezależnej od USA i ZSRR jako propagandowy slogan, skrytykowała Pajette, głoszącego konieczność poszanowania zobowiązań wobec NATO. Oceniając perspektywy integracji stwierdziła:

⁵³ *Kein Interesse an Menschenrechten*. „Unsere Zeit” 12. März 1980.

⁵⁴ G. Ansart, *Le sens et...*, op. cit.

„Nawet przyjmując zwycięstwo lewicy we Francji nie będzie z czego stworzyć Europy mas pracujących. Europa mas pracujących respektująca niepodległość i suwerenność narodową nie jest do wyobrażenia zanim masy pracujące nie będą u władzy w większej części, a przynajmniej w pewnej liczbie tych krajów. Ale w takim przypadku po co ma to być Europa Zachodnia, dlaczego nie cała Europa? Wyjście z ciasnego nacjonalizmu po to, aby wpaść w imperialistyczny kosmopolityzm Europy ograniczonej do Zachodu, to wyjście spomiędzy jednych barier, aby dostać się pomiędzy inne”⁵⁵.

Jej zdaniem w interesie Francji leży uwolnienie się od ograniczeń narzuconych jej rozwojowi gospodarczemu i handlowi przez stanowiącą narzędzie silniejszych partnerów Wspólnotę.

Tezy wysunięte przez Vermeersch stanowią owoc obserwacji działania Wspólnego Rynku w toku długich lat jej działalności w Biurze Politycznym. Stanowią one dowód ostatecznego rozczarowania sporej części aktywu i mas członkowskich efektami działalności partii w EWG, wynikami sojuszu z socjalistami. W tym też kontekście rozpatrywać należy zaskakującą zmianę kursu FPK, która nastąpiła pod koniec 1979 roku, zmianę wskazującą na to, że kierownictwo partii musiało wziąć pod uwagę słuszne elementy tej krytyki.

W latach 1974-1979 FPK uczestniczyła w licznych naradach i spotkaniach komunistów europejskich, w trakcie których omawiano także problemy związane z integracją. Była również organizatorką spotkania przedstawicieli FPK, KPWB, DKP, WłPK, KP Belgii i Szwajcarskiej Partii Pracy w Lyonie, poświęconego problemom kryzysu gospodarczego (marzec 1974 r.), konferencji przedstawicieli partii komunistycznych Europy Zachodniej poświęconej problemom rolnictwa (Paryż, maj 1975 r.), wspólnego wieceu komunistów — pracowników przemysłu samochodowego Francji, RFN, Belgii, Włoch i Hiszpanii (Billancourt, kwiecień 1975 r.), spotkania poświęconego realizacji uchwały konferencji brukselskiej (Paryż, grudzień 1975 r.), spotkania przedstawicieli 15 partii, które wydało odezwę piętnującą *Berufsverbot* (Strasburg, lipiec 1976 r.). Problematyka integracyjna była również przedmiotem licznych kontaktów bilateralnych (rozmowy FPK — WłPK w listopadzie 1975, spotkanie kierownictw FPK i KPWB w maju 1976 r.). Kontakty dwustronne szczególnie nasiliły się w przededniu kampanii wyborczej do Parlamentu Europejskiego. W czasie październikowych i grudniowych rozmów uzgodniono katalog celów, które stały się przedmiotem kampanii wyborczej obydwu partii.⁵⁶ Kolejne spotkania odbyły się po wyborach. W grudniu 1979 roku FPK i KPG wydały wspólną odezwę przeciwko planom rozszerzenia Wspólnoty. W lipcu 1980 roku przywódcy FPK prowadzili w Paryżu rozmowy z Giancarlo Pajettą w sprawie podjęcia wspólnych inicjatyw na forum Parlamentu Europejskiego.

Nagła zmiana stosunków pomiędzy partiami lewicy francuskiej w roku 1981 i związane z tym zwycięstwo wyborcze bloku lewicy, wejście FPK do rządu koalicyjnego mogą stanowić zapowiedź daleko idącej rewizji stanowiska FPK wobec integracji zachodnioeuropejskiej. Będzie ono jednak, jak można sądzić, raczej pochodną pierwszych efektów działania tego rządu na arenie wewnętrznej. Niewątpliwie odpowiedź na to pytanie da rozpoczęta właśnie dyskusja przed XXIV Zjazdem FPK.

Piotr Radzikowski

⁵⁵ J. Thorez-Vermeersch, *Vers quels lendemains? De l'internationalisme à l'eurocommunisme*. (Paris) 1979, ss. 47-49, 41, 44-45.

⁵⁶ Problematykę spotkania grudniowego omawia W. Pańkowi, *Zapadnoeuropska integracija i social-reformizm*. „Miedzunarodna Zizn” 1979 No. 2.